

Jan Kluza

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

ORCID: 0000-0002-0929-6093

jan.kluza@hotmail.com

Zmiany w Kodeksie postępowania karnego na podstawie „ustaw covidowych”

Wstęp

Na mocy ustaw związanych z przeciwdziałaniem rozprzestrzenianiu się epidemii koronawirusa w Polsce, ustawodawca zdecydował o wprowadzeniu zmian w Kodeksie postępowania karnego (dalej jako k.p.k), które mają usprawnić przebieg postępowań karnych w realiach wynikających ze stanu epidemii. Działania te przybrały zasadniczo dwie formy – zmian bezpośrednio dokonywanych w k.p.k. oraz przepisów szczególnych zawartych w ustawie o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych¹. To właśnie te pierwsze zmiany, ze względu na wprowadzenie ich do k.p.k. i charakteru stałego, wymagają bliższego omówienia. Pod adresem niektórych z tych zmian podnoszone były wątpliwości co do ich zasadności, co dotyczy szczególnie możliwości zdalnych posiedzeń aresztowych. Ocena tych rozwiązań jest trudna do jednoznacznej oceny, co uzasadnia bliższe ich przedstawienie.

Nowe środki zapobiegawcze

Ustawą o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych

¹ Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1842).

ustaw² do katalogu środków zapobiegawczych wprowadzono nowy, nieizolacyjny środek w art. 276a § 1 k.p.k. w postaci zakazu kontaktów i zakazu zbliżania się na wskazaną odległość do pokrzywdzonego, będącego członkiem personelu medycznego lub osobą przybraną personelowi medycznemu, jeśli zarzucane oskarżonemu przestępstwo zostało popełnione w związku z wykonywaniem przez niego czynności opieki medycznej lub osoby w związku z wykonywaniem tych czynności w odniesieniu do osoby przybranej. Co istotne, obok zakazu kontaktów środkiem tym objęto także zakaz publikacji, w tym za pośrednictwem systemów informatycznych lub sieci telekomunikacyjnych, treści godzących w prawnie chronione dobra pokrzywdzonego. W § 3 tego artykułu rozwinięto dodatkowo, że zakaz publikacji treści godzących w prawnie chronione dobra pokrzywdzonego, o którym mowa w § 1, obejmuje zakaz publikowania i innego udostępniania tych treści, niezależnie od tego, czy zostały wytworzone przez oskarżonego, czy inną osobę, za pośrednictwem internetowych portali, stanowiących usługę świadczoną drogą elektroniczną w rozumieniu ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną³. Zgodnie z art. 276a § 2 k.p.k., zakazy te mogą być połączone z poręczeniem majątkowym, zaś ich długość organ stosujący powinien określić, kierując się potrzebami zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania i zapewnienia odpowiedniej ochrony pokrzywdzonemu lub osobom dla niego najbliższym (art. 276a § 4 k.p.k.). Ustawodawca nie określił przy tym terminu maksymalnego stosowania tego środka, jednak *a contrario* z art. 276a § 5 k.p.k. wynika, że stosowany po raz pierwszy środek nie może przekraczać kilku miesięcy. Na zasadach ogólnych bowiem, wynikających z art. 250 § 4 k.p.k., w postępowaniu przygotowawczym nieizolacyjne środki zapobiegawcze stosuje prokurator. Tymczasem, zgodnie z art. 275a § 5 k.p.k. przedłużenie zakazu, o jakim mowa, ponad okres łącznie przekraczający 6 miesięcy należy do kompetencji sądu rejonowego (na wniosek prokuratora), w którego okręgu prowadzi się postępowanie. Możliwe jest więc przedłużenie tego środka także przez prokuratora, który uprzednio wydał postanowienie o jego zastosowaniu, jeśli zastosowany został np. na 3 miesiące, a przedłużenie następuje na kolejne 3 miesiące. Dopiero bowiem przedłużenie na czas łącznie wynoszący więcej niż 6 miesięcy należy do kompetencji sądu rejonowego.

Odnośnie wprowadzonego nowego środka zapobiegawczego, to przede wszystkim poddać należy ocenie, czy jego wprowadzenie w istocie było potrzebne. W dotychczasowym stanie prawnym środkiem zapobiegawczym, służącym

² Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r., poz. 568 z późn. zm.), tzw. tarcza 1.0.

³ Ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 344).

tożsamym celom, był tzw. dozór policji określony w art. 275 § 1 k.p.k. Zgodnie bowiem z art. 275 § 2 k.p.k., oddany pod dozór ma obowiązek stosowania się do wymagań określonych w postanowieniu o zastosowaniu tego środka, a które to obowiązki mogą polegać m.in. na zakazie kontaktowania się z pokrzywdzonym lub z innymi osobami, zakazie zbliżania się do określonych osób na wskazaną odległość, zakazie przebywania w określonych miejscach, a także na innych ograniczeniach swobody oskarżonego, niezbędnych do wykonywania dozoru. Wprost zatem wskazano, że dozór obejmuje także – co w zasadzie jest regułą w praktyce jego stosowania – zakaz kontaktowania się z pokrzywdzonym. Jasno też wynika z tego przepisu, że katalog obowiązków, jakie w trybie dozoru można na oskarżonego (podejrzanego) nałożyć, ma charakter otwarty⁴. W zakresie więc, w jakim przepis art. 276a § 1 k.p.k. obejmuje zakaz zbliżania się i kontaktowania z pokrzywdzonym będącym członkiem personelu medycznego lub osobą przybraną, stanowi *superfluum* ustawowe jako powtórzenie regulacji zawartej w art. 275 § 1 k.p.k. W związku jednak z art. 276a § 1 i 3 k.p.k., z których wynika, że nowy środek zapobiegawczy obejmuje także zakaz kontaktowania się i publikacji treści godzących w imię pokrzywdzonego za pośrednictwem portali internetowych, pojawia się pytanie, czy w dotychczasowym stanie prawnym postawienie takich wymogów podejrzanemu nie było możliwe. W doktrynie jednak, ze względu na otwarty katalog środków orzekanych, jako dozór policji wskazuje się, że może on obejmować także „zakazy używania określonych komunikatorów internetowych, korzystania z mediów społecznościowych”⁵. Oczywistym jest również, że zakaz kontaktowania, o jakim mowa w art. 275 § 1 k.p.k., obejmuje wszelkie rodzaje komunikacji, w tym także internetowe. Wprowadzenie zatem nowego art. 276a k.p.k. wydaje się być zbędne. Dodać przy tym należy, że nieizolacyjne środki zapobiegawcze mogą być ze sobą łączone, a więc również można było połączyć dozór policji z poręczeniem majątkowym i nie był do tego potrzebny nowy art. 276a § 2 k.p.k.⁶, tak samo jak tytułem dozoru na podstawie art. 275 § 1 k.p.k. można orzec kilka obowiązków wobec podejrzanego⁷. Trzeba jednak równocześnie dodać, że w doktrynie postulowane było wprowadzenie *explicite* środka karnego w Kodeksie karnym w postaci ograniczenia korzystania z Internetu, w tym przede wszystkim portali społecznościowych⁸, co można odnieść również jako zasadny postulat do wprowadzenia takiego środka zapobiegawczego w k.p.k. Tym niemniej, z punktu widzenia prawidłowej legislacji, zastrzeżenie budzi

⁴ K. Eichstaedt, [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Art. 1–424, Warszawa 2020, s. 1093.

⁵ M. Nawacki, [w:] D. Drajewicz (red.), *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, Komentarz, Art. 1–424, Warszawa 2020, s. 1251.

⁶ P. Hofmański, S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020, s. 465, 469.

⁷ K. Eichstaedt, [w:] D. Świecki (red.), op. cit., s. 1090.

⁸ K. Mamak, *Zakaz korzystania z serwisów społecznościowych. Propozycja wprowadzenia nowego środka karnego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2016, z. 3, s. 37 i nast.

wprowadzenie omawianego środka ograniczonego jedynie do członków personelu medycznego, podczas gdy w stosunku do pozostałych pokrzywdzonych możliwość jego stosowania nadal wynikać będzie z art. 275 § 1 k.p.k. I choć intencja ustawodawcy jest zrozumiała, a jest nią wzmożona ochrona członków personelu medycznego, który ze względu na konieczność egzekwowania przymusu leczenia i izolacji osób w warunkach epidemii jest bardziej narażony na czyny zabronione⁹, to nie ma żadnych przeszkód ku temu, ażeby przepis został sformułowany abstrakcyjnie i mógł mieć zastosowanie do każdego pokrzywdzonego.

Zapewnienie wykonywania środka zapobiegawczego

Oprócz wprowadzenia nowego środka zapobiegawczego, w ramach omawianej nowelizacji z 31 marca 2020 r., ustawodawca w rozdziale dotyczącym środków zapobiegawczych wprowadził także regulacje zawartą w art. 258a k.p.k., w myśl której jeżeli oskarżony uniemożliwia lub utrudnia wykonywanie zastosowanego wobec niego środka zapobiegawczego lub umyślnie naruszył obowiązek lub zakaz związany ze stosowaniem takiego środka, sąd lub prokurator jest zobowiązany zastosować środek zapobiegawczy gwarantujący skuteczną realizację celów jego stosowania. Wprowadzony przepis w zasadzie stanowi powtórzenie stanowiska dotychczas wypracowanego w doktrynie i powszechnie stosowanego w praktyce. Na gruncie art. 275 k.p.k. wprost wskazywano, że „ustawa nie określa skutków nieprzestrzegania przez oskarżonego obowiązków wynikających dla niego z postanowienia o zastosowaniu dozoru Policji. Nie znaczy to, że nie ma żadnej gwarancji ich wykonania. Jest nią obawa zastosowania surowszego środka zapobiegawczego, tj. tymczasowego aresztowania. Nie jest do tego potrzebna żadna regulacja, gdyż w wypadku gdy poddany dozorowi nie wykonuje obowiązków związanych z dozorem Policji środek ten nie zabezpiecza prawidłowego toku postępowania karnego, a zatem żeby ten cel był zrealizowany, niezbędne jest zastosowanie innego środka; zapewnić to może tylko surowszy środek”¹⁰. Wprowadzony nowy przepis stanowi swego rodzaju odpowiednik art. 253 § 2 k.p.k., pozwalającego na zmianę środka zapobiegawczego na środek łagodniejszego rodzaju, z tym że działa w drugą stronę. Brak wcześniej tej regulacji nie zmieniał jednak tego, że w toku postępowania przygotowawczego organ mógł bez przeszkód stosować środek surowszy w miejsce wcześniej orzeczonego łagodniejszego w razie jego nieprzestrzegania¹¹. Wprowadzony zatem

⁹ M. Nawacki, [w:] D. Drajewicz (red.), *Zmiany w KPK wynikające z regulacji COVID-19. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 56.

¹⁰ R. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego*, t. 2, *Komentarz do art. 167–296*, Warszawa 2019, s. 1150–1151.

¹¹ J. Kosonoga, *Dyrektywa adaptacji środka zapobiegawczego do sytuacji procesowej*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 12, s. 70.

art. 258a k.p.k. stanowi skodyfikowanie wcześniejszej praktyki. Na tej podstawie organ stosujący środek zapobiegawczy (prokurator w postępowaniu przygotowawczym lub sąd w jurysdykcyjnym) obowiązany jest zastosować inny środek, gwarantujący skuteczność jego realizowania. W praktyce szczególnie będzie to oznaczać złożenie przez prokuratora wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania w miejsce środków nieizolacyjnych. W żadnej bowiem mierze wprowadzony przepis nie upoważnia prokuratora do zastosowania środka izolacyjnego w miejsce sądu.

Przepadek środków leczniczych na rzecz instytucji

Na mocy dodanej ustawą z 31 marca 2020 r. art. 232b § 1 k.p.k. wprowadzono do k.p.k. możliwość nieodpłatnego przekazania podmiotom leczniczym, Państwowej Straży Pożarnej, Siłom Zbrojnym Rzeczypospolitej Polskiej, Policji, Straży Granicznej oraz instytucjom państwowym i samorządowym zajętych przedmiotów w toku postępowania mających znaczenie dla zdrowia lub bezpieczeństwa publicznego, z tym że możliwość ta ograniczona została jedynie do sytuacji, w której obowiązuje stan zagrożenia epidemicznego lub stan epidemii¹². Postanowienie, które jest zaskarżalne, w tym przedmiocie wydaje prokurator w postępowaniu przygotowawczym lub sąd po skierowaniu aktu oskarżenia. Odpowiednie stosowanie art. 192 k.k.w., do którego odsyła art. 232b § 1 zd. 2 k.p.k., oznacza, że w razie uchylecia postanowienia w tym przedmiocie, zajęte przedmioty zwraca się uprawnionemu¹³. W praktyce wprowadzony przepis miał za zadanie służyć przede wszystkim możliwości wykorzystania zajętych przedmiotów w toku postępowania, szczególnie w przypadku przestępstw skarbowych akcyzowych i celnych, alkoholu, który mógłby służyć do produkowania środków dezynfekujących, których szczególnie brakowało w początkowym okresie epidemii. Wprowadzenie tego przepisu jest uzasadnione, bowiem w przeciwnym razie zabezpieczone substancje podlegałyby ogólnym regułom wynikającym z Kodeksu karnego lub Kodeksu karnego skarbowego oraz Kodeksu postępowania karnego, a w szczególności stosownie do art. 232a § 4 k.p.k. mogłyby zostać zniszczone, co byłoby wyrazem marnotrawstwa¹⁴. Wyraz temu dano w uzasadnieniu projektu tej ustawy, gdzie wprost wskazano, że „niszczenie lub przechowywanie zajętych substancji, w tym zwłaszcza alkoholu, pochodzących z przestępstwa, o których mowa w projekcie, w sytuacji zagrożenia epidemicznego stanowiłoby trwonienie zasobów, mających

¹² Stany wprowadzane na podstawie art. 46 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1845).

¹³ K. Eischaedt, [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, *Komentarz aktualizowany*, 2020, LEX, teza nr 6 art. 232b.

¹⁴ M. Nawacki, [w:] D. Drajewicz (red.), *Zmiany w KPK...*, s. 31.

znaczenie dla bezpieczeństwa publicznego i nosiłoby znamiona marnotrawstwa. Jednocześnie pozostawienie tychże środków w depozycie również nie znajduje uzasadnienia wobec charakteru zagrożenia epidemicznego¹⁵. Komentarza wymaga jednak określenie statusu prawnego omawianej instytucji, a mianowicie: czy stanowi ona przypadek. W art. 232b § 1 k.p.k. ustawodawca posłużył się bowiem stwierdzeniem o „nieodpłatnym przekazaniu”. Z kolei w art. 192 k.k.w., do którego odsyła art. 232b § 1 k.p.k., mowa jest o przypadku, z tym że odsłanie to ma charakter odpowiedni, wobec czego można je rozumieć w drodze wykładni *mutatis mutandis* (zmieniając to, co powinno być zmienione), że dlatego art. 192 k.k.w. ma być stosowany odpowiednio, bo art. 232b § 1 k.p.k. nie dotyczy przypadku tylko instytucji *sui generis*. K. Eichstaedt na tym tle wskazuje, że „wprawdzie komentowany przepis nie stanowi wprost o przypadku rzeczy, jednakże w istocie orzeczenie o nieodpłatnym przekazaniu zajętych przedmiotów podmiotom leczniczym jest zbliżone do orzeczenia przypadku, gdyż niewątpliwie stanowi ingerencję w prawo własności (pozbawia określony podmiot własności rzeczy) i poglądu tego nie zmienia fakt odpowiedniego stosowania art. 192 k.k.w., gdyż przy niezasadnym orzeczeniu przez sąd przypadku Skarb Państwa także ponosi odpowiedzialność za szkodę, którą poniósł uprawniony. Warto przypomnieć, że z art. 46 Konstytucji RP jednoznacznie wynika, że przypadek rzeczy może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu. Wobec tego, że przekazanie przedmiotów jest *de facto* orzeczeniem o przypadku, wątpliwe pod względem zgodności ze wskazanym przepisem Konstytucji RP, jest przyznanie prokuratorowi takiego uprawnienia¹⁶. Takie samo stanowisko wyraził A. Lach stwierdzając, że „przekazanie należy uznać za formę przypadku, co wymaga orzeczenia sądu, analogicznie jak w przypadku art. 232a k.p.k.”¹⁷. Wątpliwości te są uzasadnione. Nie znajduje uzasadnienia różnicowanie przypadku orzekanego w trybie art. 232a § 2 k.p.k. od sytuacji opisanej w art. 232b § 1 k.p.k., nazwanie zaś tej instytucji „nieodpłatnym przekazaniem” nie zmienia jej charakteru. Dlatego też należałoby postulować przekazanie tej kompetencji wyłącznie na rzecz sądu.

Zmiany w zakresie posiedzenia aresztowego

Szereg wątpliwości adresowano pod kierunkiem nowego rozwiązania zawartego w art. 250 § 3b k.p.k., wprowadzonym na mocy ustawy z 19 czerwca

¹⁵ Uzasadnienie projektu ustawy (druk sejmowy nr 299), s. 11.

¹⁶ K. Eischaedt, [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, *Komentarz aktualizowany...*, teza nr 17 do art. 232b k.p.k.

¹⁷ A. Lach, [w:] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 666.

2020 r.¹⁸ Podstawową zasadą w zakresie posiedzenia w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania jest obecność na nim oskarżonego (podejrzanego), którego doprowadzenie do sądu zarządza prokurator (art. 250 § 3 k.p.k.), bowiem przed zastosowaniem tymczasowego aresztowania sąd ma obowiązek przesłuchać oskarżonego, chyba że jest to niemożliwe ze względu na jego ukrywanie lub nieobecność w kraju (art. 249 § 3 k.p.k.). W takiej sytuacji sąd stosuje tymczasowe aresztowanie bez przesłuchania oskarżonego na posiedzeniu i wydaje za nim list gończy (art. 279 § 1 k.p.k.). Na mocy wspomnianego przepisu art. 250 § 3b k.p.k. ustawodawca wprowadza swego rodzaju wyjątek od tej reguły. Zgodnie z tym przepisem można odstąpić od przymusowego doprowadzenia do sądu podejrzanego, jeżeli zostanie zapewniony udział podejrzanego w posiedzeniu, w szczególności złożenie przez niego wyjaśnień, przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających przeprowadzenie tego posiedzenia na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku. Stosownie do art. 250 § 3c k.p.k. w takim przypadku w posiedzeniu bierze udział w miejscu przebywania podejrzanego referendarz sądowy lub asystent sędziego zatrudniony w sądzie, w którego okręgu przebywa podejrzany lub funkcjonariusz Służby Więziennej, jeżeli podejrzany przebywa w zakładzie karnym lub areszcie śledczym. obrońca zaś, jeżeli został ustanowiony, bierze udział w posiedzeniu w miejscu przebywania oskarżonego lub w sądzie, z tym że sąd może zobowiązać go do stawiennictwa w sądzie (art. 250 § 3d k.p.k.). Sąd może zobowiązać obrońcę do stawiennictwa w sądzie ze względu na konieczność uchylenia ryzyka nierozstrzygnięcia wniosku w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania przed upływem dopuszczalnego czasu zatrzymania oskarżonego. Pod tym nieprecyzyjnym sformułowaniem należy rozumieć sytuację, w której zbliża się koniec 24-godzinnego okresu, w którym sąd ma wydać postanowienie w przedmiocie tymczasowego aresztowania (art. 248 § 2 k.p.k.). Warto w tym miejscu wskazać, że znowelizowany został również art. 248 § 2 k.p.k., poprzez jego dostosowanie do nowej formy posiedzenia aresztowego, w związku z czym ogłoszenie oskarżonemu postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania przed upływem 24 godzin od oddania go do dyspozycji sądu może nastąpić na posiedzeniu przeprowadzonym w omawianym trybie. Na podstawie art. 250 § 3e k.p.k., ustawodawca przewidział zagwarantowanie prawa do obrony w ten sposób, że w wypadku, gdy obrońca bierze udział w posiedzeniu, przebywając w innym miejscu niż oskarżony, sąd na wniosek oskarżonego lub obrońcy może zarządzić przerwę na czas oznaczony i zezwolić na telefoniczny kontakt obrońcy z oskarżonym, chyba że uwzględnienie wniosku może zakłócić prawidłowy przebieg posiedze-

¹⁸ Ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (Dz.U. z 2020 r., poz. 1086 z późn. zm.).

nia lub stwarza ryzyko nierozstrzygnięcia wniosku w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania przed upływem dopuszczalnego czasu zatrzymania oskarżonego (tj. okresu, o którym mowa w art. 248 § 2 k.p.k.). Jako element zagwarantowania prawa do obrony uważać należy także rozwiązania przewidziane w art. 250 § 3g k.p.k., zgodnie z którym tłumacz może brać udział w posiedzeniu w miejscu przebywania oskarżonego. Dodać jednak należy, że ustawodawca wyłączył możliwość odbicia posiedzenia aresztowego w tym trybie w przypadku, kiedy oskarżony jest głuchy, niemy lub niewidomy (art. 350 § 3f k.p.k. w zw. z art. 79 § 1 pkt 2 k.p.k.).

Jak sygnalizowano wyżej, pod kątem wprowadzonego rozwiązania podnoszono szereg wątpliwości¹⁹. Biuro Legislacyjne Kancelarii Senatu postulowało skreślenie projektowanych zmian ze względu na to, że art. 41 ust. 3 Konstytucji nie przewiduje odmiennego uregulowania niż doręczenie podejrzanemu postanowienia o tymczasowym aresztowaniu, nawet gdy był obecny na posiedzeniu²⁰. Krytyczne uwagi na etapie procedowania ustawy w Senacie złożyła m.in. Naczelna Rada Adwokacka wskazując, że naruszają prawo do obrony regulacje przewidujące możliwość kontaktowania się oskarżonego z obrońcą na odległość²¹. Jednakże w opinii Komisji Legislacyjnej przy Naczelnej Radzie Adwokackiej wskazano, że „możliwość zapewnienia udziału w czynnościach procesowych przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tych czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku mogłaby przyczynić się do istotnego usprawnienia postępowania karnego. Stworzenie prawnych ram oraz stosownej technicznej infrastruktury we wskazanym zakresie należy uznać za potrzebne i wartościowe dla realizacji celów postępowania unormowanych w ustawie karno-procesowej. Z tych względów, przewidziana w projektowanym art. 250 § 3b k.p.k. możliwość zapewnienia udziału podejrzanego w posiedzeniu dotyczącym zastosowania tymczasowego aresztowania przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających jednoczesny bezpośredni przekaz obrazu i dźwięku na odległość przedstawia się jako rozwiązanie dopuszczalne. Podobnie ocenić należałoby projektowaną formę udziału w posiedzeniu w trybie określonym

¹⁹ Zob. P. Rojek-Socha, *Kolejna „tarcza” pozwoli na niekonstytucyjne areszty on-line*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/posiedzenie-aresztowe-online-narusza-konstytucje-uwazaja-prawnicy,500756.html> (data dostępu: 28.11.2020); A. Łukasiewicz, *Zdalne posiedzenie aresztowe wejdą w życie wbrew protestom adwokatów*, <https://www.rp.pl/Prawo-karne/306239989-Zdalne-posiedzenie-aresztowe-wejda-w-zycie-wbrew-protestom-adwokatow.html> (data dostępu: 28.11.2020); eadem, *Tarcza antykryzysowa: areszt stosowany online to fikcyjne prawo do obrony – uważają prawnicy*, <https://www.rp.pl/Prawo-karne/305279895-Tarcza-antykryzysowa-areszt-stosowany-online-to-fikcyjne-prawo-do-obrony---uwazaja-prawnicy.html> (data dostępu: 28.11.2020).

²⁰ Opinia do ustawy o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych na zapewnienie płynności finansowej przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 (druk nr 142), s. 11.

²¹ Uchwała nr 160/2020 Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej z 2 czerwca 2020 r., załącznik do druku senackiego nr 142.

w art. 250 § 3b k.p.k. (projektowany art. 250 § 3c k.p.k.). Rozwiązania te są bowiem znane już innym systemom prawnym (np. Wielka Brytania) i jako takie przyczyniły się do znacznego usprawnienia procedowania²². Jest to zatem zgoda odmienna ocena, wyrażająca aprobatę dla wprowadzonego rozwiązania. Jednocześnie w opinii tej poczyniono krytyczną uwagę na rozwiązanie zawarte w art. 250 § 3d i 3e k.p.k., umożliwiającym sądowi decydowanie o miejscu przebywania obrońcy w trakcie zdalnego posiedzenia i ograniczeniu bezpośredniego kontaktu z oskarżonym²³. W tym zakresie, w szczególności co do nieuwzględnienia wniosku o kontakt telefoniczny i zarządzenia w tym celu przerwy w posiedzeniu, rozwiązanie to w istocie prowadzi do zbyt daleko idącego ograniczenia prawa do obrony, a co więcej: jest niezrozumiałe. Wszak intencją ustawodawcy i celem tego rodzaju posiedzeń zdalnych jest przyspieszenie postępowania, wobec czego niezrozumiała jest możliwość ograniczenia kontaktu oskarżonego z obrońcą z uwagi na upływ 24-godzinne go okresu przewidzianego dla sądu. Posiedzenie aresztowe cechuje się przecież tym, że prowadzi do uniknięcia czasochłonnych czynności związanych z konwojowaniem podejrzanego, w związku z czym sąd nie powinien mieć problemów w zorganizowaniu posiedzenia przed upływem wskazanego w art. 248 § 2 k.p.k. okresu. Dodać też trzeba, że wprowadzona regulacja wykazuje daleko posuniętą zbieżność z postępowaniem przyspieszonym w brzmieniu ukształtowanym ustawą z 2011 r.²⁴ Zgodnie bowiem z art. 517 § 2a zd. 1 k.p.k., można odstąpić od przymusowego doprowadzenia do sądu sprawcy ujętego w warunkach określonych w § 1, jeżeli zostanie zapewnione uczestniczenie przez sprawcę we wszystkich czynnościach sądowych, w których ma on prawo uczestniczyć, w szczególności złożenie przez niego wyjaśnień, przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających przeprowadzenie tych czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku. Zgodnie zaś z art. 517a § 2c k.p.k., ustanowiony obrońca uczestniczy w czynnościach sądowych w miejscu przebywania oskarżonego. Zresztą do art. 517ea k.p.k., dotyczącego ustnej formy dokonywania czynności procesowych, odsyła art. 250 § 3h k.p.k. Co więcej, w ramach postępowania przyspieszonego prowadzonego zdalnie, w oparciu o art. 517g § 1 k.p.k., w razie stwierdzenia, że sprawa nie podlega rozpoznaniu w trybie przyspieszonym, sąd może również zastosować izolacyjny środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania²⁵. W związku

²² Opinia Komisji Legislacyjnej przy Naczelnej Radzie Adwokackiej dotycząca projektowanego art. 34 pkt 4 ustawy o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych na zapewnienie płynności finansowej przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o zmianie niektórych innych ustaw (druk nr 382), s. 2.

²³ Ibidem, s. 3.

²⁴ Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r., Nr 217, poz. 1280).

²⁵ K. Eichstaedt, [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 2, Art. 425–673, Warszawa 2020, s. 573.

z tym rozwiązaniem przewidziane w nowo wprowadzonym art. 250 § 3b k.p.k. nie jest czymś nieznanym w polskim systemie prawa i jako takie zasługuje na akceptację. Słuszne jest negatywne ocenienie rozwiązania przewidzianego w art. 250 § 3d i 3e k.p.k., które dotyczy udziału obrońcy i możliwości ograniczenia jego kontaktu z podejrzanym, tym bardziej, że na gruncie postępowania przyspieszonego takie rozwiązanie nie funkcjonuje. W tym zakresie postulować należałoby dokonanie odpowiednich zmian w zakresie wzmocnienia prawa do obrony podejrzanego.

Zdalny charakter rozprawy

Spośród pozostałych zmian w Kodeksie postępowania karnego wprowadzonych na mocy noweli z 19 czerwca 2020 r. najbardziej istotne dotyczą zdalnego udziału stron w postępowaniu. Stosownie do art. 374 § 3 k.p.k., na wniosek prokuratora, przewodniczący może wyrazić zgodę na jego uczestnictwo w rozprawie przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających udział w rozprawie na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku, jeżeli nie stoją temu na przeszkodzie względy techniczne. Powyższe ma znaczenie szczególnie w sprawach, w których prowadzone było śledztwo, w których udział prokuratora jest obowiązkowy, ponieważ w sprawach o dochodzenie niestawieństwa oskarżyciela publicznego na rozprawie nie stanowi przeszkody dla jej odbycia (art. 46 § 2 k.p.k.). Podobne rozwiązanie ustawodawca wprowadził w art. 374 § 4 k.p.k. w stosunku do oskarżonego, oskarżyciela posiłkowego albo oskarżyciela prywatnego, z tym że w tym przypadku dotyczy to jedynie sytuacji, gdy są oni pozbawieni wolności. Jest to rozwiązanie oczywiście błędne, trudno bowiem sobie wyobrazić sytuację, w której oskarżyciel posiłkowy lub prywatny, czyli pokrzywdzony, jest pozbawiony wolności. Tym niemniej w stosunku do oskarżonego rozwiązanie to wydaje się być zasadne, ale udział oskarżonego jest obowiązkowy w rozprawie jedynie w sprawach o zbrodnie i to jedynie w zakresie przedstawienia mu zarzutów, pouczeniu o przysługujących mu uprawnieniach i przesłuchaniu (art. 374 § 1a k.p.k.). W tym przypadku w miejscu przebywania oskarżonego udział bierze referendarz sądowy lub asystent sędziego danego sądu (art. 374 § 5 k.p.k.), zaś obrońca bierze udział w rozprawie w miejscu przebywania oskarżonego lub w sądzie, jeśli się stawi (art. 374 § 6 k.p.k.), gdyż ustawodawca nie przewidział możliwości zobowiązania obrońcy do stawieństwa w sądzie, jak w przypadku posiedzenia aresztowego. Stosownie do art. 374 § 7 k.p.k., jeśli obrońca bierze udział w rozprawie, przebywając w innym miejscu niż oskarżony (czyli w sądzie, ponieważ nie ma trzeciej opcji), sąd na wniosek oskarżonego lub obrońcy może zarządzić przerwę na czas oznaczony w celu kontynuacji rozprawy w tym samym dniu, aby umożliwić telefoniczny kontakt

obrońcy z oskarżonym, chyba że złożenie wniosku w sposób oczywisty nie służy realizacji prawa do obrony, a w szczególności zmierza do zakłócenia lub nieuzasadnionego przedłużenia rozprawy. Z przepisu tego wynika, że przerwa w rozprawie ma być na tyle krótka, że musi umożliwić kontynuowanie rozprawy w tym samym dniu, co w praktyce oznaczać będzie przerwę trwającą kilkanaście minut, mającą charakter bardziej techniczny niż przyjęty na tle art. 401 § 2 k.p.k.²⁶ Wniosek w tym względzie nie ma charakteru wiążącego dla sądu, bo przepis przewiduje, że „sąd może zarządzić przerwę”, co więcej – sąd może odmówić jego uwzględnienia ze względu na nieostre kryteria w postaci braku realizacji prawa do obrony lub zakłócenia i przedłużenia rozprawy. Jest to rozwiązanie błędne. Decydując się na prowadzenie rozprawy w trybie zdalnym, sąd powinien zmierzać do jak największego jej zbliżenia do realiów panujących na sali rozpraw. Powszechną i oczywistą praktyką zaś w toku rozprawy jest bieżące konsultowanie się obrońcy ze swoim klientem i bieżące omawianie pojawiających się zagadnień. Zdalny tryb rozprawy w sposób oczywisty to uniemożliwia, dlatego postulować należałoby związanie sądu wnioskiem obrońcy o przerwę w celu konsultacji z oskarżonym. Obrońca wszak nie może podejmować czynności na niekorzyść oskarżonego (art. 86 § 1 k.p.k.), zaś w niektórych sytuacjach bez kontaktu z oskarżonym obrońca nie może podjąć niektórych z czynności, nie znając stosunku do nich oskarżonego. Trudno jest też zrozumieć, dlaczego to sąd ma decydować o tym, co służy realizacji celu obrony oskarżonego. Z kolei przedłużenie rozprawy, o jakim mowa w tym przepisie, również nie powinno stanowić podstawy odmowy uwzględnienia wniosku, skoro – jak wskazano wyżej – przerwa ta ma trwać najwyżej kilkanaście minut. Jediną sytuacją, jak się wydaje, w której sąd na tej podstawie winien odmówić przerwy, jest kolejne uprzejme ponawianie wniosku²⁷.

Zakończenie

Podsumowując powyższe rozważania, należy stwierdzić, że co do zasady kierunek zmian dokonanych w Kodeksie postępowania karnego w związku z „ustawami covidowymi” jest zasadny i ma służyć nie tylko przyspieszeniu postępowania, lecz także zapewnieniu bezpieczeństwa osób biorących udział w czynnościach procesowych. Ustawodawca nie ustrzegł się jednak błędów w konstruowaniu tych przepisów. Dotyczy to w szczególności art. 250 § 3d i 3e k.p.k., dotyczących zdalnego posiedzenia aresztowego i możliwości sądu do zobowiązania obrońcy do stawiennictwa w sądzie i uniemożliwienia bezpo-

²⁶ K. Wytrykowski, [w:] D. Drajewicz (red.), *Zmiany w KPK...*, s. 73.

²⁷ *Ibidem*, s. 74.

średniego kontaktu obrońcy z oskarżonym. Argument ustawodawcy, jakoby rozwiązanie to było podyktowane koniecznością przedstawienia postanowienia o tymczasowym aresztowaniu przed upływem 24 godzin, jest niezrozumiałe, ponieważ istotą i celem posiedzenia zdalnego jest przyspieszenie postępowania i uniknięcie czasochłonnych czynności technicznych związanych z konwojowaniem podejrzanego do sądu. Tym samym sąd nie powinien ograniczać uprawnień obrońcy ze względu na brak czasu. To samo dotyczy kwestii zdalnego uczestnictwa oskarżonego w rozprawie w oparciu o art. 374 § 4 k.p.k. i możliwości zarządzenia przerwy w rozprawie celem kontaktu z obrońcą (art. 374 § 7 k.p.k.). W tym zakresie należałoby postulować, że sąd nie mógłby nie uwzględnić wniosku obrońcy lub oskarżonego o zarządzenie przerwy, chyba że jest to kolejny wniosek. Rozprawa w trybie zdalnym powinna jak najbardziej być zbliżona do rozprawy tradycyjnej i w tym celu kontakt oskarżonego z obrońcą z wyłączeniem osób trzecich powinien być zagwarantowany. Zbędne również wydaje się być wprowadzenie nowego środka zapobiegawczego określonego w art. 276a k.p.k., dotyczącego zakazu zbliżania i kontaktów z pokrzywdzonym członkiem personelu medycznego. Wszak ten sam cel w pełni realizował dotychczas dozór orzekany w trybie art. 275 k.p.k. Tym niemniej wskazać należy, że kierunek wprowadzonych zmian jest słuszny i poza wskazanymi wyżej uwagami nie budzi większych wątpliwości.

Wykaz literatury

- Eichstaedt K., [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, *Art. 1–424*, Warszawa 2020.
- Eichstaedt K., [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 2, *Art. 425–673*, Warszawa 2020.
- Eischaedt K., [w:] D. Świecki (red.) *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, *Komentarz aktualizowany*, 2020, LEX.
- Hofmański P., Waltoś S., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020.
- Kosonoga J., *Dyrektywa adaptacji środka zapobiegawczego do sytuacji procesowej*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 12.
- Lach A., [w:] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Łukasiewicz A., *Tarcza antykryzysowa: areszt stosowany online to fikcyjne prawo do obrony – uważają prawnicy*, <https://www.rp.pl/Prawo-karne/305279895-Tarcza-antykryzysowa-areszt-stosowany-online-to-fikcyjne-prawo-do-obrony---uwazaja-prawnicy.html>.
- Łukasiewicz A., *Zdalne posiedzenie aresztowe wejdą w życie wbrew protestom adwokatów*, <https://www.rp.pl/Prawo-karne/306239989-Zdalne-posiedzenie-aresztowe-wejda-w-zycie-wbrew-protestom-adwokatow.html>.
- Mamak K., *Zakaz korzystania z serwisów społecznościowych. Propozycja wprowadzenia nowego środka karnego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2016, z. 3.

- Nawacki M., [w:] D. Drajewicz (red.), *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–424*, Warszawa 2020.
- Nawacki M., [w:] D. Drajewicz (red.), *Zmiany w KPK wynikające z regulacji COVID-19. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Opinia do ustawy o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych na zapewnienie płynności finansowej przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 (druk nr 142).
- Opinia Komisji Legislacyjnej przy Naczelnej Radzie Adwokackiej dotycząca projektowanego art. 34 pkt 4 ustawy o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych na zapewnienie płynności finansowej przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o zmianie niektórych innych ustaw (druk nr 382).
- Rojek-Socha P., *Kolejna „tarcza” pozwoli na niekonstytucyjne areszty on-line*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/posiedzenie-aresztowe-online-narusza-konstytucje-uwazaja-prawnicy,500756.html>.
- Stefański R., Zabłocki S. (red.), *Kodeks postępowania karnego*, t. 2, *Komentarz do art. 167–296*, Warszawa 2019.
- Wytrykowski K., [w:] D. Drajewicz (red.), *Zmiany w KPK wynikające z regulacji COVID-19. Komentarz*, Warszawa 2020.

Summary

Amendments to the Code of Criminal Procedure based on “COVID-19 acts”

Key words: Criminal trial, coronavirus, online session, online hearing.

The article deals with issues related to two amendments to the Code of Criminal Procedure based on acts aimed at counteracting the effects of the coronavirus epidemic. As part of these amendments, several important changes were made to the code, which should be given more attention. This is especially true of remote arrest and the main trial. Many doubts were raised about these changes, but not all of them can be divided as justified. The article aims to discuss the introduced changes and their consequences on the shape of the criminal trial. As a consequence of these considerations, it should be said that the introduced changes, as a rule, deserve approval and are aimed at improving the criminal process, but the legislator did not avoid making mistakes, especially as regards the redundancy of some of the introduced institutions.

